Menzel, Ladislav

[Schäfer, Lothar. Kants Metaphysik der Natur]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 1969, vol. 18, iss. B16, pp. 105-106

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/106729
Access Date: 25. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

RECENZE

Lothar Schäfer: **Kants Metaphysik der Natur**; Walter de Gruyter Co., Berlin 1966, 197 S.

Von Kants Naturphilosophie hat man fast als ein Dogma angenommen, sie sei so eng mit der erkenntnistheoretischen Verabsolutierung der Newtonschen Naturwissenschaft verbunden, daß sie mit ihr steht und fällt. Das ist besonders in der neukantianischen Marburger Schule (H. Cohen, P. Natorp, E. Cassirer u. a.) zum Ausdruck gekommen, obwohl gerade E. Cassirer den Versuch unternommen hat, die moderne Physik, bzw. die Einsteinsche Relativitätstheorie mit Kants Philosophie in Einklang zu bringen. Eines ist aber dabei wieder signifikant: er hat seinen Versuch lediglich auf erkenntnistheoretischer Ebene unternommen.

Seit den zwanziger Jahren ist vermöge den Arbeiten von N. Hartmann, H. Heimsoeth, M. Wundt, H. Heidegger u. a. der sogenannte erkenntnistheoretische Dogmatismus in der Kant-Interpretation gefallen, Kant wird seit der Zeit als ein großer Metaphysiker interpretiert. Während aber in der erkenntnistheoretischen Kant-Interpretation die Naturphilosophie ihren systematischen Ort gehabt hat, in der metaphysischen hat sie keinen mehr. Es ist nicht einmal die Frage entstanden, ob auch sie als Metaphysik interpretiert werden dürfte.

Diese zwei grundlegenden und für die Interpretation von Kants Naturphilosophie entscheidenden Fragen, das heißt, ob sie tatsächlich mit der Verabsolutierung der Newtonschen Naturwissenschaft steht und fällt und ob sie auch als Metaphysik der Natur interpretiert werden darf, wurden im Zusammenhang mit Kants Werk „Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft" (1786) scharfsinnig von L o t h a r S c h ä f e r in dieser seiner Inaugural-Dissertation gestellt.

Das Werk besteht aus Einleitung „Kants Bestimmung der Metaphysik der Natur als gegenwärtiges Problem", aus der eigentlichen „Darstellung der Kantischen Metaphysik der Natur" — gerade hier wird systematisch das erwähnte Werk von Kant untersucht — und aus der Untersuchung des Werkes „Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaften" von Paul Natorp (1910).

In diesem Werk geht es Schäfer vor allem um die zweite Frage, das heißt um die Möglichkeit der Metaphysik der Natur im Kantischen Sinne, da er aber nicht mit Natorp abbrechen kann, den die erste Frage betrifft, deutet er nur thesenhaft an, wie die moderne Physik in diese Metaphysik eingebettet werden könnte.

Metaphysik der Natur ist nach der Überzeugung von Schäfer die *eigentliche* Metaphysik von Kant (S. 38), die als *philosophisches Begründungsproblem der Naturwissenschaft* formuliert werden darf (S. 11 ff.). Sie orientiert sich an der Transzendentalphilosophie, geht jedoch nicht in diese auf. Schäfer geht sogar so weit, daß er das von der Marburger Schule hervorgehobene Grundstück der „Kritik der reinen Vernunft" von Kant, das heißt das System der Grundsätze des reinen Verstandes, als „Schema für die Metaphysik der Natur" betrachtet (S. 24).

In welchem Sinne soll man aber diesem philosophischen Begründungsproblem verstehen? „... sie will die apriorischen Bedingungen aufzeigen, in denen sich die Naturerkenntnis als Wissenschaft konstituiert", wobei die Natur und ihre Gesetzlichkeit „vor aller Erfahrung schon als das unbedingte Prinzip" (S. 30), bzw. als das metaphysische Prinzip der Naturwissenschaft betrachtet werden darf. Unter Natur und ihrer Gesetzlichkeit wird aber kein bestimmtes und historisch begrenztes Wissen der Naturwissenschaft, also nicht einmal die Newtonsche Naturwissenschaft, sondern ein *plihosophisches Wissen*, das auf das naturwissenschaftliche nicht zurückgeführt werden darf. Ein solches Wissen ist dann freilich invariant gegenüber allen möglichen Wandlungen der Naturwissenschaft, es läßt zwar ein unbegrenzt freies Feld für die naturwissenschaftlichen Forschung der Natur und ihrer Gesetzlichkeit, jedoch scheint es mir zu spekulativ zu sein.

Břetislav Fajkus: **Existence—realita—matérie.** Příspěvek k pojetí monismu v marxistické filosofii; Academia, Praha 1968, 190 stran.

V této knize si autor klade za úkol analyzovat filosofickou problematiku existence, reality i matérie. Práce se skládá z předmluvy, úvodu, sedmi kapitol, anglického resumé a seznamu literatury. Jednotlivé kapitoly jsou rozloženy takto: první kapitola pojednává o tradičním filosofickém pojetí existence, druhá o subjektivním idealismu jakožto netradičním řešení problému existence (G. Berkeley, D. Hume, W. James), třetí o nových pokusech o netradiční pojetí existence (B. Russell a L. Wittgenstein), čtvrtá o problému existence ve vývoji novopozitivistické filosofie (M. Schlick a R. Carnap), pátá o neorealismu a kritickém realismu (W. P. Montague a R. W. Sellars), šestá o sémantickém realismu (opět R. W. Sellars a H. Feigl) a nakonec sedmá o dialektickém materialismu.

Autor je známým specialistou na filosofickou problematiku hmoty. Ve své práci se přimlouvá za redukcionistické pojetí hmoty ve vztahu ke všem ostatním formám její existence, obzvláště pak k psychickému či ideálnímu. Je ovšem třeba upozornit, že si otázku redukce nijak nezjednodušuje na dosud u nás přežívající naivní představu „nic jiného, než . . .". Je to v naší filosofické literatuře poprvé, že se podrobně analyzuje otázka redukce — jinak viz L. Tondl: Problémy sémantiky, Praha 1966, str. 266—280.

Tento redukcionismus není ovšem zastoupen tzv. substančním modelem, který je spojen s tradiční ontologií, ale je to redukcionismus zcela jiného typu, pomocí kterého je tradiční ontologie plně nahrazena teoriemi speciálních věd. V případě filosofického pojmu hmoty jde o redukcionismus na fyziku jakožto základnu sjednocené vědy čili o fyzikalismus. V té souvislosti je autor nekriticky poplatný předpokladu, že fyzika je pravzorem i dalších přírodních věd, které zkoumají (neživou) hmotu.

Je ovšem pravda, že přijetí redukcionismu umožnilo autorovi i jeho gnoseologické pojetí hmoty, kterým se představil již na konci padesátých let v zápasu s dogmatismem. Nyní se pokouší o skutečné zvědečtění tohoto materialismu kritickým navázáním zejména na filosofii vědy (philosophy of science). Nejmarkantněji je to vidět na autorem zdůrazňované metodě. Pokouší se o pojetí materialismu jakožto takového fyzikalistického redukcionismu, který chápe hmotu jako metodologický postulát „možnosti univerzálního filosofického explanačního systému, v němž termín matérie je základním pojmem". (138) Jak dalece to myslí s redukcionismem vážně, to naznačuje takto: „. . . problém matérie, reality a existence (se) stává problémem pravdivosti vědeckých poznatků a adekvátnosti vědeckých pojmů a pojem matérie (realita, existence) nabývá dimenze pojmů pravdivý, adekvátní, významuplný, zabudovaný do logické struktury metajazyka čisté pragmatiky." (128n.) Tuto problematiku autor už neanalyzuje, jen v poznámce upozorňuje, že je třeba v marxistické filosofii hlouběji propracovat tradiční korespondenční teorii pravdy. Protože v tomto tvrzení spatřuji jádro celé práce, lituji, že je vysloveno jako desiderátum.

Při takových kritériích, týkajících se univerzality filosofického explanačního systému, je ovšem principiálně lhostejné, jaký či který je jeho základní pojem. Kdesi to právě R. Carnap vyjádřil velice lapidárně, že může být stoupencem kteréhokoli filosofického směru, jestli-že splní příslušná vědecká kritéria. Tuto otázku Fajkus vůbec neanalyzuje, ačkoliv jde o zcela fundamentální problém, který lze obecně formulovat asi tak, jestli filosofie vědy je vůbec ještě filosofií. To, že se autor zcela vyhnul otázce, je nejmarkantněji vidět právě při analýze dialektického materialismu, kde se svým pojetím dostává do slepé uličky, které se chtěl vyvarovat. Zde totiž proti svému úmyslu pouze vypovídá o filosofickém pojmu hmoty ve smyslu zmíněného metodologického postulátu, aniž jej provádí, a tím se chtě-nechtě dostává zpět do vod tradiční filosofie. To dokazuje, že i pomocí filosofie vědy se lze ocitnout na písku, chceme-li ještě něco zachránit z tradiční filosofie.

Práce je napsána jasně, přehledně a srozumitelně. Snad jen první tři kapitoly mohly být zpracovány pečlivěji a analýzy B. Russella, L. Wittgensteina a M. Schlicka jemnější — např. při výtce rozporu v Schlickově pojetí významuplnosti vět (45), která není přesvědčivá. Nakonec budiž recenzentovi dovoleno, aby připomenul i sympatické humanistické vyústění celé práce.

Ladislav Menzel